

Brug skærmen!

16 ideer til at støtte elevernes læsning
af digitale tekster i undervisningen

Brug skærmen! – 16 ideer til at støtte elevernes læsning af digitale tekster i undervisningen

Nationalt Videncenter for Læsning, 2025

NATIONALT VIDENCENTER FOR LÆSNING

Idekataloget er udarbejdet af deltagerne netværket Digital Læsning (2023-2025), der består af lærere og forskere fra skoler, professionshøjskoler og universiteter i Danmark, Norge og Sverige. Netværket og udgivelsen er støttet af Nordplus Horizontal-bevilling NPHZ-2023/10127. Idekataloget udkommer på dansk, svensk og norsk.

Redaktion Charlotte Reusch, Jesper Bremholm og Anna Karlskov Skyggebjerg (ansvarshavende)

Tegnestue Herman Ditte ved Silja Lin og Thomas Vium

Kommunikationsrådgivning Henriette Romme Lund

Opsætning Brian Langhoff

Korrektur Jacob Spangenberg

Bidragydere Andreas Flint, Sølystskolen, Danmark, Anne Sofie Vedel Lerche, Sølystskolen, Danmark, Cecilie Weyergang, Universitetet i Oslo, Norge, Charlotte Engblom, Uppsala universitet, Sverige, Charlotte Reusch, Nationalt Videncenter for Læsning, Danmark, Dorthe Carlsen, UC SYD, Danmark, Ellen Stein, Stokke ungdomsskole, Norge, Gunilla Bergquist, Bjørklunge Skuttunge skola, Sverige, Jens Jørgen Hansen, Syddansk Universitet, Danmark, Jesper Bremholm, Nationalt Videncenter for Læsning, Danmark, Katarina Ivarsson, Bjørklunge Skuttunge skola, Sverige, Lene Marie Lilleaas, Stokke ungdomsskole, Norge, Maria Rasmusson, Uppsala universitet, Sverige, og Tove Frønes, Universitetet i Oslo, Norge

Idekataloget kan downloades fra Nationalt Videncenter for Læsning's hjemmeside.

Gengivelse med kildeangivelse er tilladt.

Nationalt Videncenter for Læsning
Humletorvet 3
1799 København V

<https://videnomlaesning.dk/>

info@videnomlaesning.dk

INDHOLD

Introduktion	4
Tag magten over din pc!	
1. Tilpas skrivebordet og proceslinjen.....	7
2. Skab orden med mapper og organiser noter	9
3. Ryd op i computeren!	12
Navigation og søgning	
4. Lær browseren at kende, og gør den læsevenlig.....	15
5. Tilpas teksten, så den er god at læse på skærmen	18
6. Skab overblik over teksten	20
7. Find tekster til selvstændigt undersøgende arbejde	22
Forståelsesorienteret læsning	
8. At læse flere tekster om det samme (multipel læsning)	25
9. Fasthold læseoplevelsen ved romanlæsning på skærm	27
10. Dybdelæsning – At læse for at trænge til bunds i teksten	30
11. Billedvandring på skærm – Digital billedsamtale.....	32
12. Fælleslæsning og modellering af tekstgenre på storskærm	34
13. Samarbejde med roller.....	36
14. Fælles fokus på fagord med sprogbarometeret.....	39
15. At læse animationer – stop op og forstå!.....	41
16. Mindmap til dybdelæsning af digital fagtekst	44
Litteraturliste	46

INTRODUKTION

Dette idekatalog er til dig, der underviser i grundskolen i Norden. De nordiske klasseværelser er – ligesom samfundene i det hele taget – blandt de mest digitaliserede i verden. Det betyder dog ikke, at nordiske elever af sig selv bliver gode til at læse tekster på skærm. Kataloget her rummer en række ideer til, hvordan du i undervisningen kan arbejde med at styrke den digitale læsning. Vi håber, ideerne kan være til hjælp og inspiration, når skærmen er tændt, og du vil vise dine elever, hvordan de helt konkret kan tage kontrol over deres computere og forholde sig nysgerrigt, undersøgende og kritisk til tekster i forskellige fag.

De 16 ideer i kataloget er beskrevet af danske, svenske og norske lærere og forskere på baggrund af et toårigt netværkssamarbejde om digital læsning (2023-2025). Netværkssamarbejdet er støttet af Nordplus Horizontal-programmet, som har gjort det muligt at mødes om at drøfte, hvad der udfordrer elever, når de skal læse digitale tekster i fagene, og hvad man kan gøre for at hjælpe dem godt på vej.

At idekataloget er samproduceret af lærere og forskere betyder, at ideerne både trækker på praksisviden om, hvad der udfordrer eleverne – og deres lærere – i den daglige undervisning, og på forskningsbaseret viden om såvel læseforståelse ved læsning på skærm som elevers læsepraksisser med tekster på skærm. Netværket har for eksempel drøftet lærererfaringer, der peger på, at vi italesætter elever som digitale indfødte, men alligevel viser det sig nogle gange, at de mangler viden om basale arbejdsrutiner ved computeren, samt hvad det er ved de digitale tekster, der kræver særlig opmærksomhed fra læserens side. Det har stået klart, at eleverne har brug for, at læreren gør en aktiv indsats og underviser direkte i bl.a. navigation og kritisk læsning.

Baggrund

Helt grundlæggende er læsning læsning. Med dette lidt mærkelige udsagn mener vi, at det er de samme kompetencer, man som læser behøver og gør brug af, hvad enten man læser en tekst på papir eller skærm. Dette gælder også for elever i skolen, der skal tilegne sig og udvikle læsekompetence. Men skærm og bog skaber forskellige vilkår for læsning. Digital læsning stiller større krav til læserne/eleverne end analog læsning. Det skyldes bl.a., at digitale tekster er sværere at navigere i, og at de inviterer til skimning og browsing snarere end til dybdelæsning. Studier, der har samlet eksisterende undersøgelser af digital læsning, viser, at elevers læseforståelse udfordres, når de læser på skærm i højere grad, end når de læser analoge tekster (Delgado, 2018). Desuden viser den seneste og nyligt udgivne ICILS-rapport, der undersøger elevers digitale kompetencer i en række lande, at mange nordiske elever har utilstrækkelige kompetencer, hvad angår det at læse kritisk online (Bundsgaard et al., 2024).

Digitale tekster giver deltagelsesmuligheder

Digitale tekster vil typisk være langt mere multimodale end analoge tekster, bl.a. fordi de kan rumme lyd- og videoelementer og animerede sekvenser. Disse ekstra muligheder kan hjælpe til at udvide forklaringer på svært forståeligt fagligt stof og give flere elever deltagelsesmuligheder. Samtidig giver de digitale tekster mulighed for at integrere læse- og skriveteknologier, hvilket betyder, at dyslektikere får bedre betingelser for at indgå aktivt i undervisningen. Tilsammen taler det for at tænde for skærmen i undervisningen – ikke hele tiden – men når du vurderer, at det er hensigtsmæssigt, og samtidig sætte aktivt ind med læseundervisning, der modvirker læsepraksisser præget af afbrydelser og overfladiskhed.

I idekataloget lægger vi op til læseundervisning, der fokuserer på elevernes aktive, dialogiske arbejde med fagbegreber og tekstforståelse. Ideerne retter sig især mod to faser i læsningen: dels mod arbejdet i förläsefasen og dels mod det fælles, dialogiske arbejde under læsningen.

Det gør de, fordi vi ved, at netop disse faser er afgørende for elevernes muligheder for at forstå fagenes tekster, når de selv skal læse. Måske studser du over, at vi kun i begrænset omfang har taget ideer med til arbejdet med elevers lytning, selvom digitale tekster netop ofte rummer den mulighed. Dette har vi gjort, fordi forskningen fortæller os, at læsning og lytning er forskellige færdigheder, og elevers lytning til tekster kan derfor ikke erstatte arbejdet med udviklingen af deres læsekompetencer. Når dette er sagt, kan det for nogle elever, heriblandt eksempelvis dyslektikere, være afgørende at bruge lytning til at understøtte læsningen. Du bør derfor være opmærksom på, at lytning også kræver en aktiv indsats. Derfor må du sørge for at understøtte elevernes udbytte med lytteforståelsesaktiviteter før, under og efter lytningen.

Temaer

Mange af ideerne i kataloget er relevante for arbejdet i flere fag og på flere klassetrin.

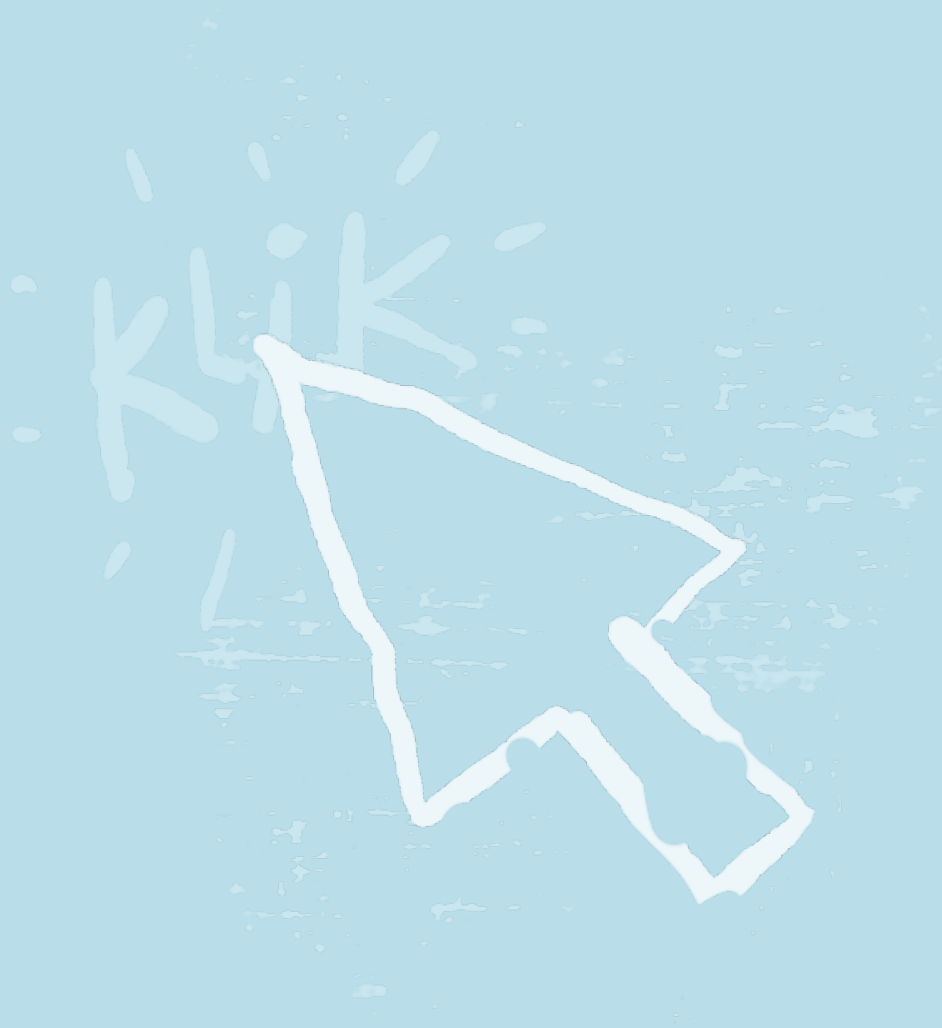
De 16 ideer er organiseret i tre temaer

- Tag magten over din pc!
- Navigation og søgning
- Forståelsesorienteret læsning

Vi håber, du kan få glæde af ideerne i kataloget, og at de kan give dig inspiration og hjælp til, hvordan du kan støtte dine elever i at udvikle sig til kompetente læsere, der kan begå sig i vor tids digitale tekstverden.

Ønsker du at vide mere om læsning af digitale tekster, end du kan læse dig til her, har vi indsat en liste med forslag til tekster om emnet sidst i idekataloget.

TAG MAGTEN OVER DIN PC!

TILPAS SKRIVEBORDET OG PROCESLINJEN

Alle klassetrin

Det er ikke let at læse og arbejde på computeren, hvis man ikke kan finde fagportalen eller teksterne. Lær eleverne at fastgøre apps til start og at placere de elementer, de bruger meget, let tilgængeligt på proceslinjen. Proceslinjen kan ses i bunden af skærmen, også når man arbejder i andre programmer.

Vis dem også, at de kan dele skærmen op, så de kan læse og skrive samtidig uden at skulle klikke frem og tilbage mellem forskellige apps.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

I undervisningen

Du demonstrerer på storskærm, og eleverne prøver selv på deres egne computere.

1

Lær eleverne at fastgøre apps til **start**. Vis, at der er forskel på venstreklik og højreklik.

2

Vis, at man kan højreklikke på en app og så vælge "Fastgør til start" i rullemenuen.

3

Lær eleverne at tilknytte programmer til **proceslinjen**. Vis, at man ved at højreklikke på et appikon kan tilknytte ikonet til proceslinjen, så de let kan finde tilbage til programmet senere.

4

Lær eleverne, at de kan dele skærmen op i to.

De kan have teksten, de skal læse, på den ene halvdel af skærmen...

... Og dokumentet, de skal skrive i, på den anden halvdel.

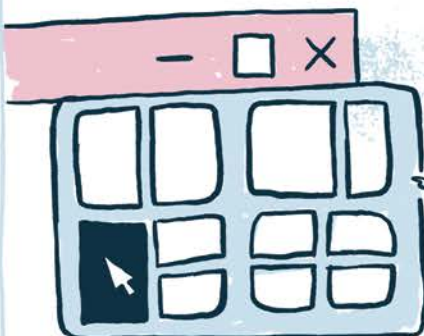

5

Vis, at man kan pege med markøren på et ikon øverst til højre på skærmen (lige ved siden af krydset, der lukker programmet).

Her kan man vælge mellem flere skærmopdelinger, fx i to eller tre ruder.

Vælg den opdeling, der fungerer i situationen.

6

Tal med elever om fordele og ulemper ved forskellige valg.

Lad eleverne øve sig i forbindelse med en mindre læse- og skriveopgave.

SKAB ORDEN MED MAPPER OG ORGANISER NOTER

Alle klassetrin

Mange elever har svært ved at bevare overblikket, når de skal arbejde med pc eller tablet. Tidligere havde eleverne både en lærebog, arbejdsbøger og kladdehæfter i hvert fag. Vi må hjælpe eleverne med at skabe samme gode struktur på deres digitale drev. Aktiviteten lærer eleverne at skabe overblik med digitale notehæfter ved hjælp af tekstbehandlingsprogrammet, så de ikke starter et nyt dokument for hver ny opgave.

Ved at bruge centrale funktioner som "Automatisk lagring", "Typografier" og "Navigationsrude" i tekstbehandlingsprogrammet kan eleverne skabe orden i deres notater.

Det har de stor nytte af, når de skal finde tidligere arbejde eller repetere stof i forskellige fag.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

Denne ide kræver, at du tjekker de programmer, dine elever bruger, før du går i gang, så du ved hvor funktionerne er.

1

2

Når eleverne starter skoleåret klargøres computeren til organisering af notater og tekster.

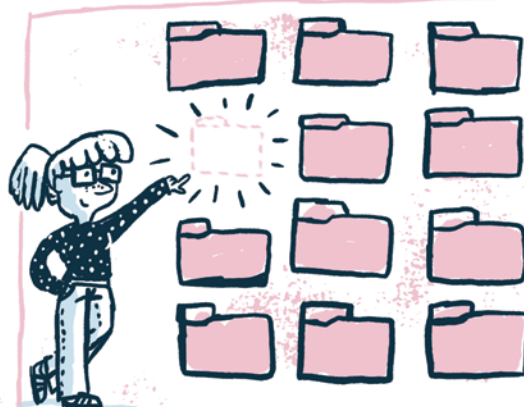

I undervisningen

3

Du skal bruge klassens storskærm:

Vis eleverne, hvordan de laver fagmapper på deres drev, når de får udleveret en skole-pc.

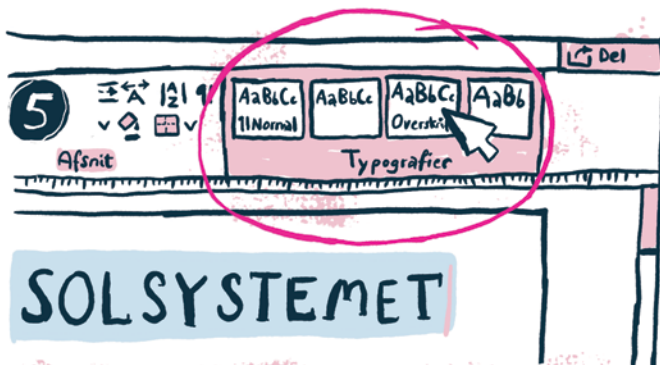
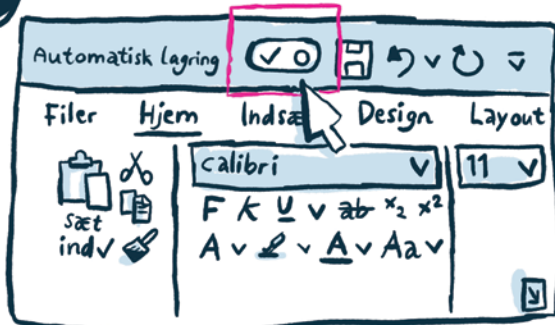

Vis eleverne, hvordan de kan oprette et nyt dokument i mappen.

Når de senere skal oprette et dokument, åbner de først mappen og opretter dokumentet derfra. Så vil dokumentet blive gemt det rigtige sted automatisk.

Vis eleverne, hvordan de skal slå "Automatisk lagring" til.

4

Vis på storskærm, hvordan man anvender typografier: Lær eleverne at bruge typografier som **Titel**, **Overskrift 1** og **Normal** - de ligger i menuen "Typografier" i tekstbehandlingsprogrammet.

6

Vis, hvordan man kan søge på overskrifter i sit dokument. Funktionen kan fx hedde "Navigationsrude".

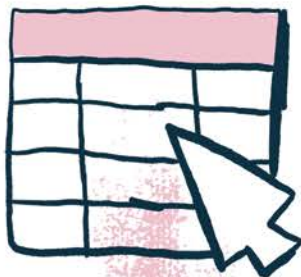
Gå ind under "Vis" i værktøjslinjen og marker "Navigationsrude". Vis, hvordan man søger på en overskrift.

7

Andre særligt vigtige funktioner i tekstbehandlingsprogrammer:

"Indsæt"-funktionen:

Vis eleverne, hvordan de opretter og tilpasser tabeller - det kan gøres, hvis de skal lave deres egne oversigter over grammatiske regler i sprogfag.

Vis eleverne, hvordan de kan indsatte billeder.

Vis eleverne, hvordan man opretter en søgbar indholdsfortegnelse eller navigationsmenu i sit dokument.

I løbet af skoleåret arbejder eleverne med flere faglige forløb i alle fag.

Når du starter et nyt forløb eller tema op, skal du bede alle elever oprette et nyt dokument i deres fagmappe på deres drev.

Alle skal navngive dokumentet ens. Dette dokument skal de så arbejde i under hele forløbet. På den måde bevarer eleverne lettere overblikket over noter fra forløbene.

HERMAN DITTE.

I nogle fag kan det være aktuelt at fortsætte i samme dokument gennem flere skoleår, for eksempel i et dokument om "Grammatik" i sprogfag.

RYD OP I COMPUTEREN!

Mellemtrin og udskoling

Eleverne skal lære digital oprydning. Det indebærer at:

- ▶ rydde op i dokumenter og filer
- ▶ navngive dokumenter og filer
- ▶ navngive inddelinger og mapper
- ▶ slette unødvendige eller tomme dokumenter og filer
- ▶ slette duplikater
- ▶ lukke dokumenter og faner
- ▶ opdatere eller genstarte computeren

Hvis eleverne skal kunne læse og arbejde hensigtsmæssigt på computeren, må de vide, hvor de kan finde deres dokumenter. Eleverne skal derfor have hjælp til jævnligt at rydde op og sortere i deres digitale rod på computeren.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

Lav en liste over det, som bør gøres, så du kan skrive en trin for trin-vejledning på storskærm eller tavle.

I undervisningen

- 1 Elevernes computere skal være tilsluttet oplader.

- 2 Vis alle trin i processen på storskærm med din egen pc.

- 3 Bed eleverne lukke alle åbne dokumenter.

- 4 Åbn dernæst Stifinder.

Forklar, hvad en rodmappe er: Det er den mappe, alt andet ligger i.

- 4a Gå ind under indstillinger: Vælg Vis/Vis indholdsrunder.

- 4b Forklar og vis de forskellige filtyper, som ligger i rodmappen: genveje, mapper, billeder, lydfiler, videoer, Office-dokumenter (Word, Power-Point osv.).

- 4c Find usorterede filer og dokumenter i rodmappen.

HERMAN DITTE.

- 4d Er der tomme eller næsten tomme filer?

Tjek ved at undersøge, hvor mange kilobyte filen fylder, og brug "Indholdsrunder" til at se efter visuelt. Slet tomme dokumenter.

- 4e Tjek, om tilbageværende dokumenter har et godt navn. Dårlige dokumentnavne er fx "Dokument", "Opgave" og "Præsentation".

Omdøb dokumenterne, så navnet viser, hvad de handler om.

I OneNote eller lignende: Tjek navne på inddelinger og sider - hjælper de til at skabe overblik? Ellers skal de omdøbes.

Ryd op i notater og giv dem fornuftige navne.

Genstart computeren: Vis eleverne, hvor og hvordan dette gøres.

Læreren bør organisere jævnlige oprydninger, for eksempel før ferier. Det indebærer at ordne, navngive og/eller slette dokumenter og inddelinger.

TEMA 2

NAVIGATION OG SØGNING

LÆR BROWSEREN AT KENDE, OG GØR DEN LÆSEVENLIG

Mellemtrin og udskoling

Eleverne skal lære at læse i en browser.

De har gavn af at kende til muligheder for at rense skærbilledet for overflødig «støj» i form af reklamer, sidepaneler og lignende.

Du må som lærer vise eleverne, om der er tastaturgenveje, der kan fjerne overflødige elementer fra skærbilledet, om der er mulighed for forenklet tekstvisning, samt hvordan søgning i tekst fungerer.

Aktiviteten lærer eleverne nogle tricks og genveje i browseren, så de kan få teksten til at fremstå ren og fri for distraktion. De lærer også hurtigsøgning med nøgleord og at aktivere højtlesning i browseren.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Hvad man kan med browseren, afhænger af, hvilken browser I benytter.

Søg fx i din søgemaskine på "Hvordan slipper jeg for uønskede reklamer på hjemmesider?", og find en pålidelig kilde, der forklarer fremgangsmåden.

Bemærk også, at ikke alle hjemmesider tillader dig at blokere "støj".

Forberedelse

- 1 Find en tekst på nettet, som er vigtig i arbejdet med faget.

- 2 Læs teksten på forhånd, så du kender den godt. Marker nøgleord og ord, der gentages i teksten.

- 3 Undersøg browseren for funktioner, der kan gøre den mere læsevenlig. Kan man fx blokere reklamer og fjerne overflødige sidepaneler?

- 4 Undersøg, hvilke funktioner der kan hjælpe med læsningen?

I undervisningen

- 1 Vis teksten i browseren på storskærm, og lad eleverne have teksten åben på deres egne computere. Du viser, og eleverne prøver på egen computer:

Vis, hvordan man blokerer reklamer og fjerner sidepaneler.

Vis, hvordan man læser med højtlesning:

Regn inden for to uger er afgørende: 'Det er en rimelig langsom' A) Højtlesning

Manglen på landmænd god grund til

Placer markøren på et startpunkt i teksten og højreklik - vælg "Højtlesning". Oplæsning starter.

Undersøg, om der er muligheder for at indstille læsehastighed og vælge mellem oplæserstemmer.

- 2 Vis, hvordan man søger på siden med Ctrl+f:

Bed eleverne lede efter et nøgleord i teksten ved hjælp af genvejen.

Scroll gennem teksten og led efter resultaterne - de markeres med en farve. Prøv med andre nøgleord.

- 3 Saml op på tekstarbejdet ved hjælp af nøgleordene.

TILPAS TEKSTEN, SÅ DEN ER GOD AT LÆSE PÅ SKÆRMEN

Mellemtrin og udskoling

Eleverne skal lære at tilpasse teksten på skærmen, så den er god at læse for dem hver især. Du skal hjælpe dem med at vurdere, hvad der fungerer bedst i forhold til deres læsekompetencer.

Denne aktivitet understøtter læsning af længere tekster på skærm. Den retter sig mod det problem, at elever især i digitale tekster let kan miste overblikket under læsningen.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

Undersøg på forhånd, hvad der er muligt at tilpasse.

I undervisningen

1

Bed eleverne lukke alle andre faner end tekstfanen og slukke for notifikationer.

Hvis teksten er tilgængelig på computeren, kan du bede dem aktivere «Flytilstand».

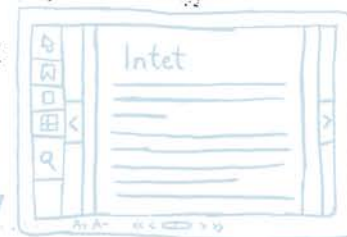
2

Demonstrer på stor-skærmen muligheder for at tilpasse teksten ved hjælp af digitale funktioner.

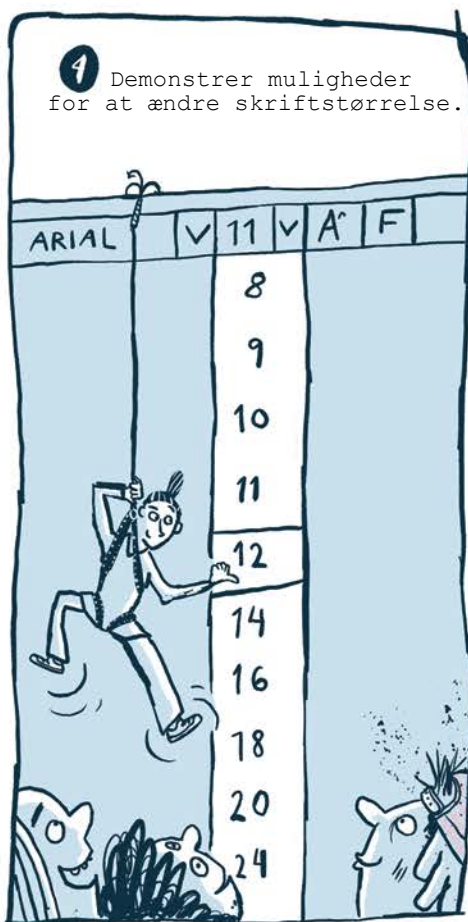
3

Lær eleverne at vælge, hvordan teksten vises, fx som bogopslag, enkeltside eller fortløbende tekst, der kræver scrolling.

4

Demonstrer muligheder for at ændre skriftstørrelse.

5

Hjælp eleverne med at vælge de indstillinger, der passer dem hver især.

Hvis det kan undgås, skal eleverne ikke læse fortløbende tekst, som kræver, at de scroller.

Svagere læsere skal ikke have for meget tekst på skærmen ad gangen – brug tekststørrelsesfunktion til at korrigere med.

HERMAN DITTE.

SKAB OVERBLIK OVER TEKSTEN

Mellemtrin og udskoling

Eleverne skal lære at skabe sig et overblik over teksten i kontekst, før de skal læse.

Læremidler rummer typisk mange elementer. Det gælder både digitale læremidler og nettekster, der bruges som læremidler. Eleverne skal lære at forholde sig til:

- ▶ Hvilke tekstelementer de skal bruge.
- ▶ Hvor meget de fylder.
- ▶ Hvor de befinder sig i forhold til andre tekstelementer.

Når de har fundet teksten, skal de skabe sig et overblik over teksten, før de skal læse. Det vil sige skabe en læsesti.

- ▶ Hvor lang er teksten?
- ▶ Hvilke dele består den af?
- ▶ Hvad skal læses, og hvad skal ikke læses?

Kan også bruges til analoge tekster.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

I undervisningen

1 Demonstrer for eleverne, hvordan de finder læremidlet eller hjemmesiden, de skal bruge.

2 Zoom ud, så tekstens kontekst bliver synlig. Funktionen findes i browseren. De enkelte tekstelementer bliver ofte så små, at de ikke kan læses - det gør ikke noget!

3 Peg på de elementer, eleverne skal læse og anvende, og sig: "Det er dette, vi skal anvende".

4 Sig:

Læg mærke til titel, overskrifter og overgange mellem forskellige elementer.

Læg også mærke til, om de forskellige typer tekstelementer har forskellige farver.

5 Gå nu ind i den tekst, eleverne skal læse.

6 Scroll eller bladr gennem teksten, og tænk højt imens.

6a Først med fokus på tekstlængde.

6.b Dernæst med fokus på tekstens dele.

6.c Til sidst med fokus på, hvad der skal læses, og i hvilken rækkefølge det skal læses ("læsesti").

7

Hvis I ikke skal bruge hele teksten, udpeger du et naturligt stoppested.

HERMAN DITTE.

FIND TEKSTER TIL SELVSTÆNDIGT UNDERSØGENDE ARBEJDE

Mellemtrin og udskoling

Eleverne skal lære at finde velegnede tekster til deres selvstændige, undersøgende arbejde. Det kræver en aktiv, reflekteret og kritisk tilgang til de autentiske tekster, de selv finder.

Aktiviteten hjælper eleverne med at lære at finde egnede tekster til brug i projekter og større opgaver. Det indebærer:

- ▶ Fokus på formålet med projekt
- ▶ Afklaring af, hvad teksten skal hjælpe dem med
- ▶ Anvendelse af gode søgestrategier

Kan også bruges til analoge tekster.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

I undervisningen

Præsenter dine elever for, hvad undersøgende læsning er.

Sig fx:

Undersøgende læsning er læsning, hvor man hele tiden husker at tænke over, om den tekst, man læser, faktisk er velegnet til det, man skal bruge den til.

Det kan fx betyde, at man tænker over, om teksten er pålidelig.

Eller om den er for svær eller for let.

Tal med eleverne om, hvad formålet med arbejdet er: Skal de vide, undersøge, diskutere, skabe?

Tal med eleverne om, hvad de skal bruge teksterne til: Skal de have baggrundsviden, er det en kernetekst, der skal læses meget opmærksomt?

Eller er det en tekst til perspektivering?

Demonstrer gode søgestrategier på storskærm: Vis, hvordan man søger med flere søgeord, og tænk højt, mens du vurderer søgeresultaterne.

Fokuser på kilder og sværhedsgrad.

Tal også med eleverne om, at de øverste søgeresultater ikke altid er de bedste, fordi fx annoncer og reklamer ofte bliver vist øverst.

FORSTÅELES- ORIENTERET LÆSNING

AT LÆSE FLERE TEKSTER OM DET SAMME (MULTIPEL LÆSNING)

Mellemtrin og udskoling

Med digitaliseringen og internettet møder man ofte flere tekster om samme emne og må kunne forholde sig til teksternes indbyrdes overensstemmelse og modsigelser samt vurdere deres troværdighed. Dette kaldes også at læse multiple tekster, og vi ved, at det er særdeles krævende for mange læsere.

I denne aktivitet øver eleverne sig i at identificere forskellige typer information (overlappende, unik og modstridende), når de læser flere tekster om det samme emne.

Aktiviteten støtter eleverne i at foretage en systematisk sammenligning og vurdering i læsningen af flere tekster om det samme emne.

Kan også bruges til analoge tekster.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

- 1 Find to tekster om det samme emne. Vælg tekster, der passer til elevernes niveau.

Hvis eleverne ikke har prøvet aktiviteten før, er det en god idé at bruge tekster i samme genre.

Fx artikler fra forskellige online-leksikoner.

- 2 Hvis det ikke er muligt at overstrege med forskellige farver i den digitale tekst, må du kopiere teksterne på papir til eleverne.

I undervisningen

- 3 Bed eleverne læse teksterne hver for sig.

- 4 Hvis eleverne arbejder på papir: Uddel overstregningstuscher i tre forskellige farver til eleverne.

... Og bed eleverne markere information, der findes i begge tekster, med én farve, information, der kun findes i én af teksterne, med en anden farve...

... Og information, der er modstridende, med den tredje farve.

- 5 Inddel eleverne i grupper på fire og bed dem sammenligne og diskutere deres markeringer i de to tekster.

Bed også eleverne vurdere, om en af teksterne er bedre og mere troværdig som kilde til information end den anden.

- 6 Opsummer i plenum. I opsummeringen kan du stille spørgsmål, der får eleverne til at forholde sig kildekritisk til teksterne, fx:

Hvad kan være årsagen til, at nogle oplysninger kun findes i én af teksterne?

Her er indholdet modstridende. Hvilken af teksterne har vi grund til at stole mest på og hvorfor?

FASTHOLD LÆSEOPLEVELSEN VED ROMANLÆSNING PÅ SKÆRM

Mellemtrin og udskoling

Oplevelsesorienteret læsning handler om at leve sig ind i litteratur, og det bliver lettere, hvis man kan bevare overblikket. Oplevelseslæsning har særligt svære betingelser ved læsning på skærm. Men ved at bruge digitale ressourcer som fælles opslagstavle eller dokumenter, kan du støtte eleverne i at bevare fokus. Denne arbejdsmåde hjælper eleverne med at fastholde deres læseoplevelse over tid ved læsning af romaner. De lærer således at holde styr på handlingen over tid samt at udtrykke og samtale om deres oplevelse af fiktionsverdenen, de læser om.

Kan også bruges til analoge tekster.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

Opret en fælles opslagstavle eller et fælles dokument specifikt til formålet.

Vælg et format, som du og eleverne er vant til at arbejde i.

Det skal forberedes til, at eleverne for hvert kapitel kan skrive deres vigtigste tanker ind. Du kan eventuelt indsætte billeder.

Ved romanlæsning er det vigtigt at hjælpe eleverne til at skabe overblik over personer, steder/miljøer og vigtige begivenheder i bogen

Overvej, om du kan støtte dette ved at forberede oversigter, som eleverne så kan tilføje information til.

I undervisningen

Med den støttede romanlæsning kan du med fordel følge disse tre trin:

1 Eleverne skal læse et kapitel ad gangen.

2 Efter læsning skal alle elever sammen bidrage til klassens fælles digitale opslagstavle.

Du kan bede eleverne tale med en kammerat om, hvad de synes om teksten, inden de skriver.

3 Gennemgå opslagstavlen sammen med klassen og anerkend alles bidrag.

Tal fx, om der er noget, alle har lagt mærke til eller tænkt over, eller noget, som kun nogle har lagt mærke til eller tænkt over.

Du kan stoppe læseforløbet efter de kapitler, der er særligt vigtige, og bede eleverne løse opgaver, der giver dem mulighed for at fortolke kreativt.

Fx tegne...

Opføre centrale scener som drama...

Eller skrive med på handlingen.

Efter læsningen af hele romanen kan jeres fælles opslagstavle bruges som fælles materiale til analysearbejde, såsom arbejde med:

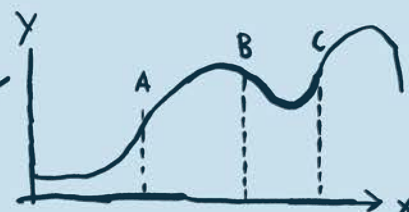
Personkarakteristik...

Miljøbeskrivelse...

Komposition...

Eller andre aspekter af bogen, som I har fokuseret på i undervisningen.

HERMAN DITTE.

DYBDELÆSNING – AT LÆSE FOR AT TRÆNGE TIL BUNDS I TEKSTEN

Alle klassetrin

I kraft af deres format inviterer digitale tekster til en springende og ufokuseret læsning. Det gør det svært at dybde- og nærlæse digitale tekster.

At dybde- eller nærlæse handler om at afdække de dybere lag i teksten. Det må man fx kunne for at kunne fortolke en skønlitterær tekst: Hvad betyder det, som forfatteren har skrevet, egentlig? Hvordan skal man forstå tekstens centrale indhold?

Kun få elever er i stand til at dybdelæse på egen hånd. De fleste har brug for lærerens støtte og for at se læreren vise, hvad man gør, i dette arbejde, også selvom de er teknisk gode læsere.

Aktiviteten understøtter elevernes dybde- eller nærlæsning ved, at der læses sammen i klassen med læreren som tydelig guide i udlægningen af teksten.

Kan også bruges til analoge tekster.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

- 1 Overvej, hvad eleverne har brug for at vide om tekstens kontekst, inden de selv skal læse?

Før læsningen påbegyndes

- 2 Sæt eleverne ind i konteksten. Hvordan var situationen, da teksten blev skabt, og hvilke problemer havde man dengang?

Vis billeder og forklar svære ord og begreber.

Under læsningen

- 3 Vis teksten på storskærm.

- 4 Læs teksten højt for eleverne. Eleverne kan følge med på egen skærm, når I har prøvet fremgangsmåden et par gange.

Stop op ved centrale steder i teksten under læsningen, og stil eleverne spørgsmål, der får dem til at reflektere over betydning.

Spørg til og afklar metaforer og vanskelige udtryk i teksten.

- 5 Udnyt storskærmen, mens du læser op. Understreg fx vigtige ord direkte i teksten.

Efter læsningen

- 1 Lad eleverne opsummere tekstens indhold skriftligt eller mundtligt.

Giv dem fx nogle gode refleksionsspørgsmål, der tager fat på de problemstillinger, I har diskuteret under læsningen. Lad dem tale med en kammerat, inden de hver især skriver.

På den måde får de mulighed for at formulere deres egne fortolkninger ud fra det fælles forarbejde i klassen.

BILLEDVANDRING PÅ SKÆRM – DIGITAL BILLEDSAMTALE

Indskoling

Aktiviteten udnytter, at vi i undervisningen med internettet, projektorer og storskærme har fået let adgang til en stor rigdom af billeder.

Med aktiviteten skal eleverne lære at se på billeder og tømme dem for betydning. Det er første skridt mod at lære at læse billeder. De skal lære, at billeder fortæller historier, forklarer og beskriver. Gennem billedbeskrivelsen skal de lære at sætte ord på det, de ser, tror, føler og tænker. Den fælles samtale fører til, at klassen sammen opdager og udfolder indholdet i billedet. Gennem samtalen i klassefællesskabet udbygger eleverne også deres ordforråd.

Sammen med læreren "vandrer" eleverne rundt i billedet og opdager det i fællesskab. Samtalen om billedet kan få eleverne til at tænke, undre sig og spekulere ud fra egne erfaringer.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

- 1 Du har udvalgt et egnet billede til samtalen.

Det skal være et billede med et rigt og spændende indhold, som appellerer til eleverne i din klasse.

Det er også fint, hvis billedet passer til et emne, I arbejder med i klassen.

- 2 Tænk over og forbered de spørgsmål, det vil være relevant at stille til eleverne under billedsamtalen.

I undervisningen

- 1 Tænd storskærmen og find billedet frem, inden eleverne kommer ind i klassen.

Billedet tiltrækker elevernes opmærksomhed, fordi de kan se det, når de træder ind i klasseværelset.

Dette sætter gang i elevernes tanker og samtaler om billedet, inden lektionens start.

- 2 Indled med en samtalerunde, en "billedvandring", hvor eleverne efter tur får mulighed for at fortælle, hvad de ser på billedet.

- 3 Stil derefter spørgsmål til eleverne med billedet som udgangspunkt, fx:

Kan man høre noget?

Lugter der af noget?

Hvad kan man ikke se på billedet?

Hvad føler du, når du ser på billedet?

- 4 Mellem hvert spørgsmål er der en talerunde, en billedvandring, blandt eleverne.

HERMAN DITTE.

FÆLLESLÆSNING OG MODELLERING AF TEKSTGENRE PÅ STORSKÆRM

Mellemtrin og udskoling

I aktiviteten udnyttes storskærmen og det digitale tekstformat til, at eleverne lærer, hvordan en udvalgt tekstgenre er opbygget.

Læreren modellerer på storskærmen.

På mellemtrinnet kan man sætte fokus på nyhedsartikler, der ofte har en meget fast struktur.

Kan også bruges til analoge tekster.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

Udvælg et egnet eksempel på den tekstgenre, I arbejder med, dvs. gerne en tekst, hvor de typiske genretrekk er tydelige - fx nyhedsartikler.

Læs teksten grundigt og noter de teksttræk, du vil fremhæve for eleverne.

I undervisningen

- 1 Vis den udvalgte nyhedsartikel på storskærmen.

- 2 Undersøg sammen med eleverne, hvad nyhedsteksten består af: tekstelementer, billeder, andet.

- 3 Kik på billedet/billederne og billedteksten til artiklen og drøft med eleverne ud fra dem, hvad artiklen kan handle om.

- 4 Kik derefter på overskrift (rubrikken) og snak om, hvilke ledetråde den giver om artiklens indhold.

- 5 Læs derefter manchetten sammen og forklar, at den giver en sammenfatning af, hvad artiklen handler om.

Peg på ordene under oplæsningen (mellemlinje). Stop op ved svære ord eller udtryk og forklar dem.

Fremhæv også på skærmen artiklens dele: overskrift (rubrik), manchet, brødtekst, foto, fotografens navn, billedtekst og journalistens navn.

På denne måde visualiserer du for eleverne, hvordan denne tekstgenre er struktureret.

- 7 Tal med eleverne, om artiklen handlede om det, de indledningsvis troede, da de kikkede på billeder og rubrik.

HERMÁN DITTE.

SAMARBEJDE MED ROLLER

Mellemtrin og udskoling

Mange elever har svært ved at overskue og styre arbejdet med forskellige tekster og opgaver. Det gælder særligt, når teksterne og opgaverne skal læses og løses på skærmen. Når eleverne skal arbejde selvstændigt i grupper, kan denne samarbejdsstruktur, hvor alle elever får særlige roller, hjælpe dem. Eleverne skal lære, at der er forskellige opgaver, der skal løses, når man samarbejder, og at de med fordel kan respektere hinandens roller i arbejdet mod et fælles resultat.

I aktiviteten anvendes støttende rollekort til at hjælpe eleverne med at strukturere gruppearbejde i forbindelse med opgaveløsning. Rollekortene støtter eleverne i at udføre de forskellige funktioner, som samarbejdet om opgaverne kræver.

Kan også bruges til analoge tekster.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

Rollekort - eller rollelæsning - bruges i forskellige læremidler og kan se lidt forskellige ud.

Du kan tilpasse dem, hvis du har behov for det. Du kan også lave dine egne fra bunden.

Det er vigtigt, at du giver konkrete eksempler på, hvad rollerne indebærer.

I undervisningen

Før eleverne kan anvende rollekortene, skal de introduceres grundigt for dem.

Start derfor med en klar og systematisk gennemgang af de fire rollekort, så eleverne forstår deres formål og anvendelse.

De fire roller er:

1 Højtlæseren:
Læser tekst og opgave op.

2 Spørgeren:
Finder svære ord og passager og lægger op til samtale i gruppen om betydning.

3 Svareren:
Genfortæller og samler op og sørger for, at gruppen får formuleret et præcist svar, som alle er enige om, og skriver det ned.

4 Den tjekkede type:
Holder styr på dagsorden og sikrer, at alt arbejde bliver gjort.

Uddyb introduktionen ved at demonstrere brugen af rollekortene.

Gennemfør en undervisningssekvens, hvor du modellerer brugen af rollekortene.

Vælg en tekst og en opgave, du synes egner sig.

Husk at "tænke højt" under modelleringen for på den måde at vise eleverne, hvordan kortene bruges.

Du kan også supplere modelleringen ved at udvælge tre elever, der kommer op til tavlen...

... Og sammen med dig viser, hvordan man bruger kortene i praksis.

Tænk over, om du vil fordele rollerne i grupperne, eller om eleverne skal gøre det selv.

Lad eleverne samarbejde med rollekort om en opgave.

Vær opmærksom på, at der er elever, der har brug for yderligere støtte i en periode.

HERMAN DITTE.

FÆLLES FOKUS PÅ FAGORD MED SPROGBAROMETERET

Mellemtrin og udskoling

Ved læsning af digitale tekster kan det være en særlig stor udfordring at indtage en aktiv læseindstilling og læse med opmærksomhed og fokus. Ved denne arbejdsmåde hjælper man eleverne med at indtage en aktiv læseindstilling forud for læsningen af en digital fagtekst og dermed styrke læseforståelsen. Man gør det ved at lære eleverne at rette opmærksomhed mod tekstens vigtige fagord og enkeltdele forud for læsningen.

Idéen giver en fremgangsmåde i fem trin for, hvordan man forbereder eleverne på læsning af en fagtekst og derigennem styrker deres forståelse af teksten. Sammen med eleverne skal du udvikle et sprogbarometer med ordforklaringer, som I kan have synligt fremme i klassen, mens I arbejder med det faglige fokus.

Kan også bruges til analoge tekster.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Inden undervisningen har du som lærer udvalgt, hvilke afsnit i fagteksten der er de vigtigste i forhold til det faglige indhold.

I undervisningen går du gennem følgende fem trin med eleverne med fokus på de udvalgte afsnit af teksten:

- 1 Kig på teksten og specielt billederne i teksten sammen med eleverne.

Tal med eleverne om:

Hvad kan vi se? Hvad kan vi forvente, at teksten handler om?

Prøv som lærer at se på teksten med "elevøjne": Hvor er vanskelighederne og faldgruberne?

- 2 Fortæl kort, hvad indholdet i teksten er.

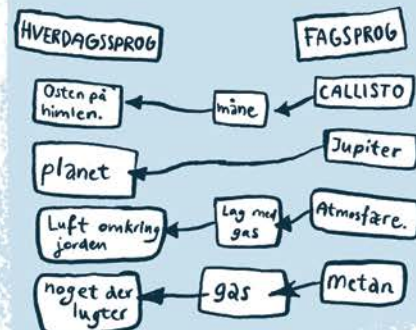
Det støtter elevernes for forståelse og hjælper dem, når de skal til at læse teksten selv.

- 3 Læs teksten op for eleverne med dette "lytteformål":

Hvilke ord er svære at forstå, når teksten bliver læst op?

- 4 Nu skal eleverne sætte de ord, de syntes var svære, på sprogbarometret (se illustration med sprogbarometer brugt i fysik/kemi).

Snak om i klassen, hvad ordene betyder. Du skriver ordene ind sammen med forklaringer på deres betydning på barometret.

Jupiter:

- Er en enorm kugle af gas med en fast kerne i midten.
- volumen svarer til ca. 1300 jordkloder.

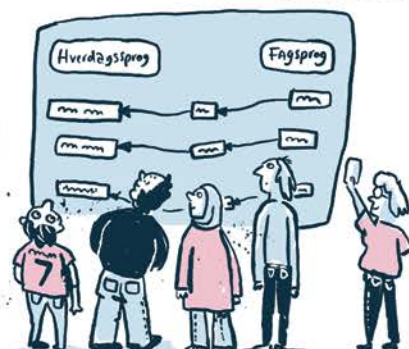
KILDE: vildmedrummet.dk

Det er vigtigt, at du selv supplerer med de centrale fagord fra teksten, eleverne ikke selv nævner.

- 5 Lad nu eleverne læse teksten selv.

HERMÁN DITTE.

Husk, at jeres sprogbarometer skal hænge synligt i klassen under hele forløbet.

AT LÆSE ANIMATIONER – STOP OP OG FORSTÅ!

Alle klassetrin

Aktiviteten lærer eleverne, at det at se og forstå en faglig animation kræver opmærksomhed og overvågning af egen forståelse.

Animationer, der forklarer faglige emner, bruges meget og er lettilgængelige, både i mange digitale læremidler, på YouTube og i andre netressourcer. Ofte rummer sådanne animationer ret kompliceret fagligt indhold, og ofte varer de få sekunder eller minutter. Blot at se dem igennem vil derfor kun give eleverne et begrænset fagligt udbytte. De skal læse dem med fokus og opmærksomhed, og det kan du som lærer hjælpe dem med at lære med dette enkle greb.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Forberedelse

- 1** Se animationen grundigt igennem og noter, hvor der sker noget nyt.

Fx præsentation af nyt indhold eller et nyt led i en forklaring.

Noter også, hvis der præsenteres særligt svært indhold, fagbegreber eller lignende.

Alle disse steder kan det være relevant at indlægge et stop.

- 2** Når du har besluttet, hvor i animationen du vil lave stop, forbereder du 1-2 spørgsmål til eleverne for hvert stop.

Et spørgsmål kan fx være at bede en elev forklare, hvad de netop har set...

... Og derpå lade de øvrige elever kommentere forklaringen og supplere den om nødvendigt.

- 3** Hvis animationen hænger sammen med en fagtekst, er det også vigtigt at notere, om animationen rummer indhold, der afviger fra eller supplerer fagteksten.

Dette supplerende eller afvigende indhold kan du fx også spørge til undervejs i animationen.

4

Inden du starter visningen af animationen, forklarer du eleverne, at du vil indlægge stop undervejs, hvor de skal prøve at forklare, hvad de har set.

5

Animationen vises med indlagte stop med spørgsmål og drøftelse mellem eleverne i klassen.

6

Efter første visning med indlagte stop, lader du eleverne se animationen igen i sin helhed uden stop.

REWIND

På den måde får de oplevelsen af at se animationen med fuld forståelse.

Dette punkt er mest velegnet til korte animationer.

MINDMAP TIL DYBDELÆSNING AF DIGITAL FAGTEKST

Mellemtrin og udskoling

En aktiv læseindstilling er afgørende for at opnå god læseforståelse. For mange elever er det særligt svært at indtage en aktiv læseindstilling ved læsning af digitale tekster. Ved at give dem en mindmap-skabelon til at tage notater i under læsning kan læreren hjælpe eleverne med at indtage en aktiv læseindstilling af digitale fagtekster.

Mindmappet understøtter elevernes læsning af en digital fagtekst ved:

1. at udpege centrale indholdselementer i teksten
2. at bruge skrivning som redskab til at understøtte deres forståelse
3. at skabe visuelt overblik over teksten

Kan også bruges til analoge tekster.

Ideen stammer fra den danske lærer Christina Frausing Binau, der venligst har givet tilladelse til, at den gengives i idekataloget.

HVAD GØR DU SOM LÆRER?

Mindmappet kræver en vis forberedelse af dig som lærer, og derfor er det mest velegnet at bruge til vanskelige tekster, som samtidig er fagligt centrale, fx ved, at de rummer vigtigt fagligt indhold til et undervisningsforløb.

Ved udarbejdelsen af mindmappet kan du med fordel følge disse fem trin:

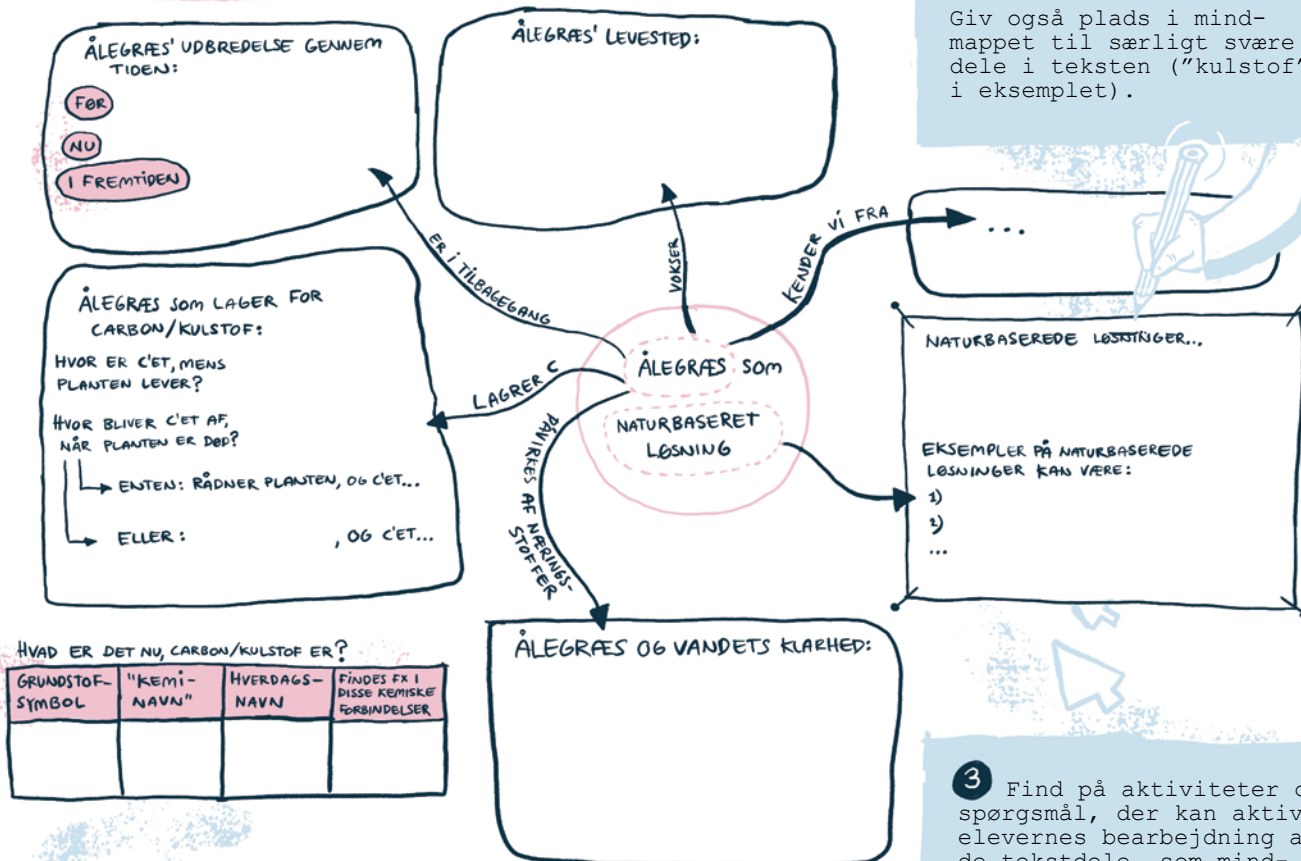

- 1 Læs teksten grundigt og noter, hvor i teksten det centrale indhold står, og hvad der vil være særligt svært for eleverne at forstå. Læs teksten "med elevøjne".

- 2 Tegn nu en skitse til et mindmap, hvor det centrale emne står i midten, og hvor de enkelte indholdsdele er "grenene" i mindmappet.

STRUKTURERET MINDMAP TIL FAGTEKSTEN "ÅLEGRÆS SOM NATURBASERET LØSNING"

Giv også plads i mindmappet til særligt svære dele i teksten ("kulstof" i eksemplet).

- 5 Til sidst planlægger du, hvorledes mindmappet skal anvendes i undervisningen.

Her er der mange muligheder, og det afhænger bl.a. af, hvor forskellige dine elever er med brugen af mindmappet.

- 3 Find på aktiviteter og spørgsmål, der kan aktivere elevernes bearbejdning af de tekstdele, som mindmappet fokuserer på.

Her skal eleverne bruge skrivning (se eksemplet).

- 4 Nu kan du rentegne mindmappet og derefter kopiere det.

HERMAN DITTE.

LITTERATURLISTE

Bremholm, J. (2015). *Læseguide - hvad, hvorfor og hvordan? indføring i læseguide som didaktisk redskab til at støtte og udvikle elevers faglige læsning*. Nationalt Videncenter for Læsning. <https://videnomlaesning.dk/media/5123/laeseguidehaefte.pdf>

Bruggink, M., Swart, N., Van der Lee, A., & Segers, E. (2022). *Putting PIRLS to use in classrooms across the globe. Evidence-based contributions for teaching reading comprehension in a multilingual context*. Springer.

Bundsgaard, J., Bindslev, S. G., Caeli, E. N., Grønhøj, E. O., & Rasmussen, E. (2024). *Danske elevers teknologiforståelse og skærmbrug: Resultater fra ICILS-undersøgelsen 2023*. Aarhus Universitetsforlag. <https://doi.org/10.2307/jj.22361577>

Carlsen, D., & Hansen, J. J. (2015). *Digital læsedidaktik*. Akademisk Forlag.

Delgado, P., Vargas, C., Ackerman, R., & Salmerón, L. (2018). Don't throw away your printed books: A meta-analysis on the effects of reading media on reading comprehension. *Educational Research Review*, 25, 23-38.

Gibbons, P. (2016). *Styrk sproget, Styrk læringen*. Forlaget Samfundslitteratur.

Körling, A.-M. (2017). *Textsamtal & bildpromenader*. Lärarförlaget.

Ogle, D. (1986): K-W-L: A teaching model that develops active reading of expository text. *Reading Teacher*, 39, 564-570

Netressourcer

Lärportalen. *Kritisk användning av nätet*. Skolverket. <https://larportalen.skolverket.se/moduler/M200>

Nationalt Videncenter for Læsning. Vidensunivers: Læsning på digitale enheder. <https://videnomlaesning.dk/viden-og-vaerktoej/vidensunivers/vidensunivers-laesning-paa-digitale-enheder/>

Nationalt Videncenter for Læsning. Inspirationsmateriale til arbejdet med teknologibaserede læsestrategier. https://videnomlaesning.dk/media/5128/arb-m-tekno-laese-strategier_vejl.pdf

Språkløyper. Leseudfordring: å lese multiple tekster. Lesesenteret. <https://sprakloyper.uis.no/barnetrinn/mellomtrinn/nasjonale-prover-i-lesing-mellomtrinnet>

Språkløyper. Lesing av ulike kjelder om same tema. Lesesenteret. <https://sprakloyper.uis.no/fagovergripende-lesing-og-skriving/lesing-av-ulike-kjelder-om-same-tema>

<https://videnomlaesning.dk/>
info@videnomlaesning.dk

NATIONALT VIDENCENTER FOR LÆSNING

Nationalt Videncenter for Læsning
Humletorvet 3
1799 København V